

УДК 784.1:78.071.1(477)Сильвестров

Цитування:

Яценко В. Р. «Майдан – 2014» Валентина Сильвестрова: жанрово-стильові параметри твору. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2022. № 3. С. 266–271.

Яценко Вадим Русланович,
аспірант творчої аспірантури кафедри
хорового диригування Національної музичної
академії України імені П. І. Чайковського
<https://orcid.org/0000-0003-4418-1811>
vadymyatsenko1960@gmail.com

Yatsenko V. (2022). “Maidan – 2014” by Valentyn Silvestrov: Genre and Style Parameters of the Composition. *National Academy Of Managerial Staff Of Culture And Arts Herald: Science journal*, 3, 266–271 [in Ukrainian].

«МАЙДАН – 2014» ВАЛЕНТИНА СИЛЬВЕСТРОВА: ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ПАРАМЕТРИ ТВОРУ

Мета роботи – виявлення жанрово-стильових параметрів «циклу циклів» Валентина Сильвестрова «Майдан – 2014». **Методологія дослідження** спирається на жанрово-стильовий та інтонаційний методи. **Наукову новизну** визначає дослідження жанрово-стильових особливостей масштабного твору В. Сильвестрова «Майдан – 2014» у загальному контексті творчості композитора. Вперше об’єктом вивчення постає монументальний хоровий твір «Майдан – 2014» В. Сильвестрова, який поєднує у цілісній художній формі прийоми, що є типовими для традицій національної і західноєвропейської музичних культур. **Висновки.** В. Сильвестров визначає «Майдан – 2014» як «цикл циклів». Така дефініція підкреслює новаторську природу монументального хорового твору, який, з одного боку, є цілісною композицією, а з іншого – циклічною побудовою, що містить контрастні зіставлення, наскрізні композиційні «ланцюги» та спільні принципи структурування на рівні виокремлених «малих циклів», тому доцільно розглядати діалектику прийомів об’єднання-диференціювання композиційних складових, яка зумовлює постійне «перетікання» та перехід з одного рівня слухачького сприйняття на інший у напрямі формування враження цілісного художнього феномену. «Малі» цикли об’єднуються в єдине ціле, що можна трактувати по-різному. Кожен цикл у широкому сенсі розкриває свій образ Майдану – України, тому можна констатувати, що на рівні змісту всієї композиції функціонує варіаційність, а на музичному – «фрескова» драматургія, де малий цикл різними засобами проявляє образ найвищого узагальнення – «символ України» та перетворює конкретно-історичні події у позачасові феномени, що їх смисли розкривають найвищі цінності буття Людини. Отже, жанрово-стильові параметри твору демонструють оригінальність художніх рішень В. Сильвестрова та стають виявленням його власної «метамузичної рефлексії» (вираз композитора), що відкриває нові смислові горизонти в просторі вже наявних традицій, принципів, правил.

Ключові слова: Валентин Сильвестров, «Майдан – 2014», хоровий цикл, хор a cappella, медитативний стиль.

Yatsenko Vadym, creative graduate student, Department of Choral Conducting, Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine

“Maidan – 2014” by Valentyn Silvestrov: Genre and Style Parameters of the Composition

The purpose of the research is to identify the genre and style parameters of the choral composition “Maidan – 2014” by Valentyn Silvestrov. **The research methodology** is based on genre, style and intonation, as well as art history methods. **The scientific novelty** is determined by the study of the genre and style specifics of the “Maidan – 2014” by V. Silvestrov in the general context of the composer's work. For the first time, the object of study is the composer's understanding of the genre of “cycle of cycles”, which combines techniques that are typical for the traditions of both national and Western European musical cultures in a holistic artistic form. **Conclusions.** V. Silvestrov defines “Maidan – 2014” as a “cycle of cycles”. This definition emphasises the innovative nature of the monumental choral work. On the one hand, it is a holistic composition and, on the other, it is a cyclical construction that contains contrasting comparisons, end-to-end compositional “chains” and common principles of structuring at the level of isolated “small cycles”. Therefore, it seems appropriate to consider the dialectic of methods of combining and differentiating compositional components, which causes a constant “flow” and transition from one level of listening perception to another in the direction of forming the impression of a holistic artistic phenomenon. The “small” cycles are united into an entirety that can be interpreted in different ways. In a broad sense, each cycle reveals its image of the Maidan – Ukraine. Therefore, it can be stated that at the level of the content of the whole composition variability functions, and at the musical level – “fresco” dramaturgy, where a small cycle by various means shows the image of the highest generalisation – “symbol of Ukraine” and transforms

specific historical events into timeless phenomena. Thus, the genre and style parameters of the work reveal the originality of Silvestrov's artistic decisions and become a manifestation of his own "metamusical reflection" (Silvestrov's expression), which opens new semantic horizons in the space of existing traditions, principles and rules.

Key words: Valentyn Silvestrov, "Maidan – 2014", choral cycle, a cappella choir, meditative style.

Актуальність теми дослідження. Творчий шлях В. Сильвестрова охоплює понад шість десятиліть, проте до хорових жанрів композитор приходить вже на зрілому етапі творчості. Знаковим фактом у наближенні митця до хорової музики стало перше виконання його «Кантати» на вірші Т. Шевченка капелюю «Думка» 1995 року (диригент Євген Савчук). Після цього у 1995–1996 роках з'являються «Диптих» (на тексти молитви «Отче наш» і «Заповіту» Т. Шевченка) та «Елегія» (на вірші «Дивлюсь, аж світає...»). Із цього часу інтерес В. Сильвестрова до хорових жанрів стає константною стильовою характеристикою його творчості.

Цінні спостереження відносно сутності звернення композитора до хорових жанрів висловлює Ю. Чекан, окреслюючи рух В. Сильвестрова від переконання в принциповій «чужинності» хорової музики («Я весь час говорив: я не хоровий композитор. І ось партитури – вони не виглядають як типова хорова музика <...> Там немає понять поліфонія, гомофонія, там є поняття акустика») [15] до органічного засвоєння традицій хорового співу, коли останній стає «жанровою домінантою» творчості В. Сильвестрова в результаті художнього альянсу з М. Гобдичем та його камерним хором «Київ» [13, 61].

Творчий тандем двох видатних представників сучасного культурного життя сформував міцну платформу для розвитку української хорової музики. Власне сам М. Гобдич високо оцінює унікальний внесок В. Сильвестрова в скарбницю української хорової культури. Зокрема, він підкреслює, що композитор звертається до хорової творчості, вже набувши значний мистецький досвід, і зазначає: «<...> має у своєму арсеналі біля ста найменувань окремих духовних творів, тривалістю звучання більше 5 годин. Він взявся за написання релігійної музики як переважно оркестровий майстер, але за десятиліття став одним з найбільш плідних та успішних хорових композиторів за всю тисячолітню історію української духовної музики» [10, 297].

У контексті звернення В. Сильвестрова до сфери хорової музики симптоматичною стає поява масштабного твору для хору а cappella «Майдан – 2014». Його прем'єра відбулась 27 лютого 2016 року в Будинку архітектора (саме в залі, де «ховалися майданівці», за словами В. Сильвестрова) у виконанні

камерного хору «Київ» за диригуванням М. Гобдича. Твір засвідчив «новий етап» розгортання художньої маніфестації енергії композитора. На оновлення художніх інтенцій митця в «Майдані – 2014», зокрема, вказує Ю. Чекан у своїй «Передмові» до видання партитури твору: «З початком Революції Гідності хорова творчість Сильвестрова набрала нових, порівняно з попереднім часом, рис. У його творах більш виразно проступають ознаки доби» [14].

Аналіз досліджень та публікацій. Творчість В. Сильвестрова в науковій літературі розкрито в низці досліджень, присвячених історії розвитку української культури й музичного мистецтва зокрема. Різні аспекти його музичної маніфестації та поліваріативності розглядали українські дослідники, серед яких С. Павлишин [6], О. Зінкевич [1], А. Кравченко [17], Ю. Чекан [13–15], Б. Сютя [11]. Дослідниця З. Лаврова ґрунтовно аналізувала у своїх працях відображення української поезії у творах композитора [4–5]. Проте, незважаючи на велику кількість наукових розвідок, присвячених композиторові та його музичному спадку, твір «Майдан – 2014», за винятком «Передмови» Ю. Чекана, є мало дослідженим, що й зумовило актуальність нашого дослідження.

Мета статті – виявити жанрово-стильові параметри хорового твору Валентина Сильвестрова «Майдан – 2014».

Виклад основного матеріалу. Композитор В. Сильвестров визначає жанр твору як «цикл циклів», проте у своїх інтерв'ю він називає «Майдан – 2014» також «великою кантатою хвилин на 70» [9]. Таке жанрове формулювання підкреслює концепційну єдність твору, його композиційну цілісність та завершеність, що притаманні жанру кантати загалом. Посилання на жанр кантати проявляє і певні зв'язки (драматургічні та стильові) із першим хоровим твором композитора – «Кантатою» на вірші Т. Шевченка.

«Майдан – 2014» має циклічну структуру, що віддзеркалює історичні події. Композитор утворює оригінальну жанрову модель. Виявлення інтонаційних, фактурних, ритмічних, композиційних принципів її організації вимагає застосування спектру аналітичних методів, що виявляють взаємодію стилістичних та стильових чинників

структурування цілого. Український дослідник В. Іонов у своїй статті «Категорії жанру і стилю у контексті історіографічного дослідження музично-творчого процесу» зазначає, що «за різних підходів до питань музичної семантики загальним і постійним залишається одне: умовність (конвенціональність) музичної мови виникає насамперед як жанрова <...>. На перетинанні жанру та стилю – у їх єдності – музичні звучання здобувають смислову повноту та визначеність <...>. Діалогічна взаємодія жанру-стилю в музиці реалізується за допомоги конкретних композиційних рішень» [2, 90].

Єднання жанрово-стильових параметрів постає важливим чинником виявлення жанрової дефініції. Зокрема, С. Шип у своїй праці «Музична форма від звуку до стилю» підкреслює необхідність дослідження стильових параметрів як системи «смислових і формально виразних особливостей» [18, 347] для розуміння жанру. Отже, зосередимо увагу на стильових параметрах твору, що розкривають оригінальність композиційних маркерів та своєрідність жанрової моделі «Майдану – 2014».

Підкреслимо символічність звернення композитора до хорової фактури *a cappella*, який називав її «метафорою самої мови» та «специфічним українським жанром у старовинній та духовній музиці» [12]. Таке художнє рішення відразу піднімає реальний історичний контекст на рівень високого узагальнення, виводить у безмежне поле української музичної культури, надає політичним подіям мистецьку оцінку та нові смисли. Тож хоча перед частинами є посилання на конкретні історичні дати, їхнє смислове наповнення спрямоване далеко за межі «хроніки» чи «репортажу подій».

Якість хорового звучання *a cappella* не тільки проявляє спадкоємність з міцними традиціями національної музичної культури, але й відтворює особливе ставлення композитора до природи хорового співу, його виразних та акустичних параметрів, що знайшло відображення в рельєфному вислові В. Сильвестрова «мозаїка просторів» [10, 72]. Після прослуховування у видавництві «Дух і літера» диску із записами виконання його творів хором «Київ» у Михайлівському соборі композитор характеризував власне розуміння особливостей свого хорового письма так: «По суті це хорова мозаїка, але це тип не традиційного хору, а мозаїчного. Мозаїка, вона ж виготовляється з різних <...>. А тут мозаїка простору, напливів. Одні співають ближче, інші

далі – і загалом виходить обсяг. Тобто акустика працює» [10, 72]. Свою рефлексію сутності хорової композиції В. Сильвестров узагальнив в афоризмі: «сам хор – це теж маленький собор, але акустичний» [10, 72].

Неповторне звучання хорової тканини В. Сильвестрова визначають специфічні прийоми голосоведення та логіки поєднання шарів фактури. Композитор пояснює особливості техніки утворення «об'ємної» хорової тканини: «У мозаїці важлива якась структура, що тримає цю різноманітність, і ця переривчастість, розумієте?» [10, 72]. Дбайливе ставлення композитора до кожного голосу, організація хорової фактури як стереофонічної звукової картини, що спирається на єдиний міцний фундамент та містить тонко диференційовані («переривчасті») якості, проявляє оригінальні творчі настанови В. Сильвестрова. Одним з головних завдань виконавців і дослідників його музики постає виявлення всіх чинників утворення такої спільної «структури», що «тримає» цілісність композицію твору. Останню В. Сильвестров трактує як послідовність чотирьох хорових циклів, які містять 15 самостійних частин, що сліднують одна за одною *attacca*: «Гімн», «І вам слава, сині гори», «Со святими упокой» (перший цикл); «Гімн», «*Lacrimosa*», «Святий Боже» (другий цикл); «Гімн», «Отче наш», «*Requiem aeternam*», «*Agnus Dei*» (третій цикл); «Гімн», «Елегія» (пісня без слів), «Молитва за Україну», «Гімн», «Колискова» (четвертий цикл). Кожна частина стає багатозначним музичним «епіграфом», що налаштовує на розуміння певних етапів виявлення незламної волі та міцного духу українського народу. Відповідно жанрова структура циклу включає такі моделі організації музичного матеріалу, що пов'язані зі сферою втілення духовної величі та просвітленої подяки, вічної пам'яті й безкінечного суму за втратою, гнівного переживання і довірливого ліричного співчуття.

Частини твору відображають особливості бачення автором «емоційних тональностей» української історії та визначають його звернення до різних вербальних шарів (української, церковно-слов'янської, латинської та інших мов), а також до таких жанрів європейської музичної культури православної та католицької традицій, які стали символами європейської культури. На нашу думку, унаслідок такого синтезу народжується багатомірний смисловий універсум твору, який втілює основний концепт «майдану» в аспекті транскультурної комунікації.

Монументальне хорове полотно «Майдану – 2014» постає як феномен метакультури, що потребує усвідомлення не тільки в контексті національних музичних традицій, але й виходу у сферу вічних онтологічних питань.

Невід'ємним стильовим атрибутом твору постає «медитативність» як типовий для мислення В. Сильвестрова специфічний параметр організації музичного дискурсу. Драматургічна модель «музичної статики» та загалом феномен «медитативного стилю» стають фундаментом для втілення творчого задуму митця. У статті «Аспекти мобільності стилю В. Сильвестрова крізь призму аналітичного простору музики В. Сильвестрова у диригентських інтерпретаціях Є. Савчука (хор «Думка») та М. Гобдича (хор «Київ»)» З. Лаврова виокремлює такі якості: «гнучкість медитативної статики», оригінальність організації мікродинаміки хвильоподібних процесів та впізнаваний континуальний «стереофонічно-ревербераційний простір фактури» [4, 425]. Вони характерні загалом для творчості В. Сильвестрова та втілюються в композиції «Майдан – 2014». У результаті виникає своєрідна дихотомія стабільного – мобільного, статики – динаміки: «заповільнене розгортання <...> гармонічних планів, затримка на окремих звуках інтонаційного контуру, «нескінченність» секвенційних хвиль мелодичного розвитку» [4, 424]. Відтворення мінливого коливання «рух – статика», «оновлення – повтор» потребує уважного виконання всіх авторських агогічних вказівок, до яких В. Сильвестров завжди надзвичайно прискіпливий.

Впізнаваням стильовим параметром твору В. Сильвестрова постають також загальні принципи утворення цілісної композиції. Зокрема, З. Лаврова, спираючись на опозицію двох стильових парадигм у сучасній українській музиці, яку визначив О. Козаренко: «європоцентричного універсалізму» В. Сильвестрова з його підкресленим «аполонійством» та фольклористичного «діонісійства» М. Скорика, Є. Станковича, В. Зубицького, Л. Дичко» [4, 418], чітко формулює унікальність художньої позиції В. Сильвестрова в сучасному культурно-історичному контексті: «У ситуації плюралізму явищ культури та стильовій відкритості постмодерну протистояння авангарду і традиції втрачає свою актуальність. <...> В умовах перенасиченості глобального інформаційного простору творча свідомість митця прагне протиставити хаотичній сучасності індивідуальність та цілісність драматургічної

організації мистецького твору» [4, 420]. Це судження важливе для усвідомлення «аполонічного» образу творчості В. Сильвестрова та розуміння його шляхів створення цілісної композиції «Майдану – 2014» як відповіді на гострі виклики деструктивних процесів сучасності.

Кожний малий цикл створений за неповторною логікою, але всі вони мають скорботний характер. Наскрізною лінією в драматургії стають «Гімни» (№1, 4, 7, 11, 14), кожен з яких відкриває малий цикл, у такий спосіб і виокремлюючи, і об'єднуючи «малі цикли». Кожна з частин циклу має вступ, який відділений від основного розділу спільним прийомом інтонавання без слів. Часто саме у вступі виникають інтонації, які створюють важливий для всього циклу образ дзвону. Матеріал вступу з'являється на межах форми, відокремлюючи розділи, а також стає в більшості частин основою завершення, забезпечуючи цілісність композиції. Кожна частина в циклі має завершення, що будується як постлюдія, відлуння, «відхід», «розчинення» в тиші. Останні такти завершення (як правило, на pp або ppp) стають зв'язкою до наступної частини циклу, створюючи плавний перехід attassa. В аспекті формотворення переважає хвилеподібний рух, який порушує статику структур за рахунок постійного варіантного розвитку. Отже, принципи динаміки та статики, оновлення-повтору працюють на різних рівнях композиції, забезпечуючи її міцну структурну єдність.

Варто звернути увагу на особливе ставлення В. Сильвестрова до поетичного дискурсу. Симптоматичним у цьому контексті видається авторське зізнання про особливості взаємодії слова й музики в «Кантаті» на вірші Т. Шевченка щодо «потрапляння в Шевченківський текст» [7, 98]. Це формулювання композитора відображає унікальність його музичного «вслуховування» в поетичний пласт, тому роботи композитора зі словом постійно ставали об'єктом прискіпливої уваги музикознавців [3; 5; 13]. Звучання хорової фактури постає остаточним єднанням вербального та невербального в композиції, яке презентує феномен «потрапляння в текст», тому будь-який аналіз поетичного ряду в частинах твору В. Сильвестрова не може відділятися від суто музичної логіки його організації. Відзначимо, що мелодика циклу завжди має елегантний характер. Мелодична лінія (майже завжди в партії альтів) синтезує романсові та пізньоромантичні інтонації (зокрема вокально-камерної мініатюри) й

інтонації, генеза яких знаходиться в традиціях слов'янського церковного співу. Варто підкреслити, що мелодика циклу загалом насичена асоціативними зв'язками, що кожного разу створюють об'ємний багатовимірний образ. У більшості частин мелодія викладена в терцієвому дублюванні, гетерофонно переходячи в унісон, що підкреслює її пісенну природу.

Висновки. Валентин Сильвестров визначає «Майдан – 2014» як «цикл циклів». Така дефініція підкреслює новаторську природу монументального хорového твору, який, з одного боку, є наскрізною композицією, а з іншого – циклічною побудовою. Твір містить контрастні зіставлення, композиційні «ланцюги» та спільні принципи структурування на рівні виокремлених «малих циклів». Його композицію утворює діалектичне єднання прийомів зв'язування-диференціювання композиційних складових, що зумовлює постійне «перетікання» та перехід з одного рівня слухачького сприйняття на інший у напрямі формування враження цілісного художнього феномену.

«Малі» цикли об'єднуються в єдине ціле, що можна трактувати по-різному. Хоча малі цикли контрастують між собою, вони зіставляються за принципом доповнюваного контрасту. Кожен цикл у широкому сенсі розкриває свій образ Майдану – України, тому можна констатувати, що на рівні образного змісту всієї композиції функціонує варіаційність, а на музичному – «фрескова» драматургія, де малий цикл різними засобами проявляє образ найвищого узагальнення – «символ України» й перетворює конкретно-історичні події в позачасові феномени, що їх смисли розкривають найвищі цінності буття Людини. Отже, жанрово-стильові параметри твору демонструють оригінальність художніх рішень Сильвестрова та стають виявленням його власної «метамузичної рефлексії» (вираз композитора), яка відкриває нові смислові горизонти в просторі вже наявних традицій, принципів і правил.

Література

1. Зінькевич О. «Музика виявилась більше техніки» (про «Містерії Сильвестрова»). *Festschrift кафедри історії музики етносів України та музичної критики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. Ніжин, 2014. С. 172–188.
2. Іонов В. Категорії жанру і стилю у контексті історіографічного дослідження музично-творчого процесу. *Культура і сучасність* : альманах. Київ, 2014. № 2. С. 88–94.
3. Коханик І. Слово як фактор стилеутворення в музиці В. Сильвестрова. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. Київ, 2003. Вип. 27. С. 189–198.
4. Лаврова З. Аспекти мобільності стилю В. Сильвестрова крізь призму аналітичного простору музики В. Сильвестрова у диригентських інтерпретаціях Євгена Савчука (хор «Думка») та Миколи Гобдича (хор «Київ»). *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Пам'яті Ігоря Пясковського*. Київ, 2012. Вип. 38. С. 416–431.
5. Лаврова З. Диригентська трактовка мелодії як структурного принципу музичної статичності в кантаті для хору а'capella В. Сильвестрова на вірші Т. Г. Шевченка. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Виконавське музикознавство в контексті актуальної проблематики історії і теорії музичного виконавства*. Київ, 2014. Вип. 110. С. 37–54.
6. Павлишин С. Валентин Сильвестров. Київ : Муз. Україна, 1989. 87 с.
7. Сильвестров В. Дочекайся музики : лекції-бесіди. Київ : Дух і Літера, 2010. 368 с.
8. Сильвестров В. У мелодії Гімну України закодована пам'ять про Літургію // Православна церква України. Храм Апостола Любова. 23 серпня 2019. URL: <https://www.bogoslov.kharkov.ua/news/2048> (дата звернення: 04.01.2022).
9. Сильвестров В. Інтерв'ю. Спецпроект «Бути гідним». Ефір: 18.11.2021, 10:50. URL: <http://ukr.radio/schedule/play-archive.html?periodItemID=2988036> (дата звернення: 04.01.2022).
10. СΥΜΠΟΣΙΟΝ. Зустрічі з Валентином Сильвестровим. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА. 2010. 424 с.
11. Сюта Б.О. Жанри музичної мови: постановка питання. *Українське музикознавство: журнал*. Київ. 2012. С. 138–159.
12. Тисячна Н., Скуба В. Валентин Сильвестров: «Шевченко ще в XIX столітті бачив російське лжехристиянство». *День* : газета. 20 березня 2014 року. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/top-net/valentin-silvestrov-maydan-ce-sobornist> (дата звернення: 04.01.2022).
13. Чекан Ю. Із хорової шевченкіани Валентина Сильвестрова (компаративний етюд). *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. Київ, 2014. № 1(22). С. 61–70.
14. Чекан Ю. Передмова. Валентин Сильвестров. Майдан – 2014. Київ : Бібліотека хору «Київ». 2020. С. 3–4.
15. Чекан Ю. Спів, запозичений у світу. *Критика*. Україна. Рік XI, Число 11(121). Листопад 2007. *Культурний фронт*. URL: <https://vpered.wordpress.com/2011/02/14/chekan-sylvestrov/> (дата звернення: 04.01.2022).
16. Шип С. Музична форма від звуку до стилю : навч. посіб. Київ : Заповіт, 1998. 368 с.
17. Kravchenko A. Instrumental Art of Ukraine in the 1960s – the beginning of the 21st century: studying from the standpoint of the philosophy of musical

analysis. Herald of National Academy of Culture and Arts Management. Kyiv, 2022. 2. P. 165–169.

References

1. Zinkevych, O. (2014). «Music turned out to be more than technique» (about Mystery by Sylvestrov). Festschrift of the Department of History of Ethnic Music of Ukraine and Music Criticism in the NMAU Tchaikovsky. Nizhyn, 172–188 [in Ukrainian].
2. Ionov, V. (2014). Categories of genre and style in the context of historiographical study of musical and creative process. Culture and modernity, 2, 88–94 [in Ukrainian].
3. Kokhanyk, I. (2003). Word as a factor of style formation in the music of V. Silvestrov. Scientific Bulletin of NMAU named after P. I. Tchaikovsky Word. Intonation. Music, 27, 189–198 [in Ukrainian].
4. Lavrova, Z. (2012). Aspects of mobility of V. Silvestrov's style through the prism of the analytical space of V. Silvestrov's music in conducting interpretations by Yevhen Savchuk (Dumka choir) and Mykola Hobdych (Kyiv choir). Scientific Bulletin of the National Music Academy of Ukraine named after P. I. Tchaikovsky: In memory of Igor Peskovsky, 38, 416–431 [in Ukrainian].
5. Lavrova, Z. (2014). Conductor's interpretation of melody as a structural principle of musical statics in the cantata for choir a cappella by V. Silvestrov on poems by Taras Shevchenko. Scientific Bulletin of the Tchaikovsky National Academy of Music of Ukraine. Performing musicology in the context of current issues of history and theory of musical performance, 110, 37–54 [in Ukrainian].
6. Pavlishin, S. (1989) Valentin Silvestrov. Kyiv: Mus. Ukraine [in Ukrainian].
7. Silvestrov, V. (2010). Wait for the music. Lectures and talks. Kyiv: Spirit and Litera [in Ukrainian].
8. Silvestrov, V. (2019). The melody of the Anthem of Ukraine encodes the memory of the Liturgy. Orthodox Church of Ukraine. Temple of the Apostle of Love. August 23. Retrieved from: <https://www.bogoslov.kharkov.ua/news/2048> [in Ukrainian].
9. Silvestrov in the radio program «Special project “To be worthy”» (host – N. Radkevich). Broadcast: 18.11.2021, 10:50. Retrieved from: <http://ukr.radio/schedule/play-archive.html?periodItemID=2988036> [in Ukrainian].
10. ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ (2010) Meetings with Valentin Silvestrov. Kyiv : SPIRIT and LITERA [in Ukrainian].
11. Syuta, B. (2019). The concept of genre type as a metalanguage unit of modern music theory. Terminological Bulletin. National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of the Ukrainian Language, 5, 188–195 [in Ukrainian].
12. Thysachna, N., Scooba, V. (2014). Valentin Silvestrov: «Shevchenko saw Russian false Christianity in the 19th century» The Day: newspaper. March 20. Retrieved from: <https://day.kyiv.ua/uk/article/top-net/valentin-silvestrov-maydan-ce-sobornist> [in Ukrainian].
13. Chekan, Y. (2014). From the choral Shevchenko by Valentin Silvestrov (comparative study). Scientific Bulletin of the Tchaikovsky National Academy of Music of Ukraine, 1 (22), 61–70 [in Ukrainian].
14. Chekan, Y. (2020). Introduction (Preface). Valentin Silvestrov. Maidan – 2014. Kyiv: Library of the Kyiv Choir [in Ukrainian].
15. Chekan, Y. (2011). Singing, borrowed from the world. Criticism. Ukraine. Year XI, Number 11 (121). November 2007. Published 14/02/2011. Cultural front. Retrieved from: <https://vpered.wordpress.com/2011/02/14/chekan-sylvestrov/> [in Ukrainian].
16. Shyp, S. (1998). Musical form from sound to style: a textbook. Kyiv [in Ukrainian].
17. Kravchenko, A. (2022). Instrumental Art of Ukraine in the 1960s – the beginning of the 21st century: studying from the standpoint of the philosophy of musical analysis. Herald of National Academy of Culture and Arts Management, 2, 165–169 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 06.06.2022
Отримано після доопрацювання 07.07.2022
Прийнято до друку 14.07.2022*